

Наумова І.В., провідний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України

МОНІТОРИНГОВЕ ВІКТИМОЛОГІЧНЕ ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ М.КИЄВА: ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Одним з перспективних напрямків вибіркового кримінологічних досліджень є віктимологічне опитування населення з метою визначення осіб, щодо яких протягом певного періоду часу були вчинені злочини певних видів.

Авторським колективом науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень Державного науково-дослідного інституту МВС України (керівник - О.Г. Кулик) за участю автора з 1998 р щорічно проводяться такі опитування студентів м.Києва. Було вирішено проводити опитування в моніторинговому режимі, що дозволило отримати дані за тривалий період часу, виявити закономірності в розподілі відповідей респондентів, додатково проконтролювати достовірність отриманих результатів.

Нижче наводяться основні результати віктимологічних опитувань студентів м. Києва у 2002-2013 рр., тобто за період коли на основі накопиченого досвіду були отримані найбільш однорідні та достовірні дані. У середньому щороку опитувалося 475 респондентів. Вибірка конструювалася за принципом дотримання київської квоти розподілу студентської молоді за статтю та віком. Пропорції вибірки в цілому відповідають пропорціям генеральної сукупності, розрахованим за даними Головного управління освіти м. Києва та Головного управління статистики у м. Києві. На наш погляд, ці дані являють собою цінну додаткову інформацію, яка дозволяє більш повно проаналізувати кримінальну ситуацію в місті у ці роки та встановити тенденції її розвитку.

Розподіл відповідей на основне питання віктимологічного опитування щодо кількості респондентів, які постраждали від злочину, виглядає наступним чином. У 2002 р. частка респондентів, які вказали, що протягом року, який передував опитуванню, стали жертвами злочинів складала 52,1%, у 2003 р. - 43,6%, у 2004 р. - 50,7%, у 2005 р - 55,7%, у 2006 р. - 43,9%, у 2007

р. - 35,3%, у 2008 р. - 38,5%, у 2009 р. - 35,9%, у 2010 р. - 27,1%, у 2011 р. - 31,9%, у 2012 р. - 38,3% і у 2013 р. - 26,2%.

Як свідчать наведені дані, рівень віктимізації студентської молоді м. Києва досить високий. Ця констатація є справедливою навіть з урахуванням обмеженого характеру опитувань, можливих помилок респондентів при оцінці скоєних стосовно них протиправних дій. Протягом 1998-2005 рр. цей показник істотно коливався то в бік збільшення, то - зниження, а з 2006 р. спостерігається зниження рівня віктимізації студентів міста.

Ще одне важлива інформація, яка з'ясується в процесі таких досліджень, це відсоток респондентів, які постраждали від злочинів, але не зверталися із заявою до міліції. На основі цих даних можна оцінити рівень природної латентності злочинів, скоєних щодо цієї групи міського населення. Середня за ці роки частка таких осіб серед опитаних нами студентів м.Києва становила 67%. Отже, з високою долею ймовірності можна стверджувати, що понад 60% реально вчинених злочинів проти представників даної соціальної групи залишалися протягом цих років поза реєстрацією, тобто були латентними.

За ці роки вдалося визначити кількісні параметри структури віктимізації студентів м.Києва за видами злочинів. Вона є досить стабільною, що свідчить про існування певних закономірностей злочинної поведінки, що мають довгостроковий характер.

Найчастіше респонденти ставали жертвами кишенькових крадіжок. До 2006 р. цей показник при деяких коливаннях тримався в районі 20%, а потім почалося його помітне зниження до 10,2% у 2010 р. Унаступні 2 роки цей показник зріс до 17,4%, а у 2013 р. зменшився до 8,3%.

Другими за поширеністю були випадки хабарництва (вимагання хабара, дача хабара під тиском т.д.). Найбільш високі показники були зафіксовані у 2004 р (14,3%) і в 2005 р (13,8%). З 2006 р. спостерігається тенденція зменшення рівня віктимізації від цього злочину: 2010 р. - 6,2%, 2013 р. - 8,1%.

Часто студенти ставали жертвами хуліганських проявів. Тут як і щодо двох вищевказаних видів злочину спостерігаються піки зростання віктимізації у 2004-2005 рр. (14,0%, 13,5%). У наступні

роки ці показники суттєво скорочуються: 2010 р. - 6,0%, 2011 р. - 9,1%, 2012 р. - 11,4% і 2013 р. - 7,1%.

Як свідчать статистичні дані, люди молодого віку часто самі здійснюють грабежі та розбійні напади, і вони ж часто стають жертвами таких діянь. Частка осіб, які стали жертвами грабежу, у 2002 р. склала 5,4%, в 2004-2006 рр. перевищувала 10%, в наступні 5 років постійно зменшувалася і дорівнювала в 2011 р. 3,9%, а у 2013 р. - зросла до 5,1%. Показник постраждалих від розбійних нападів на протязі періоду моніторингу був більш стабільними: 2002 р. - 3,6%, 2006 р. - 5,0%, а в наступні роки відбулося його зниження до 1,8% в 2013 р.

Помітне число опитаних відзначили, що стали жертвами квартирних крадіжок і крадіжок речей на дачі. Показники віктимізації від квартирних крадіжок був протягом 2002-2011 рр. відносно стабільними (3-4%) і лише у 2012-2013 рр. зменшилися до 1,5% та 2,2% відповідно. Натомість дані щодо дачних крадіжок помітно коливалися. У 2002 р. частка постраждалих від цього злочину склала 6,3%, в 2005 р - 8,9%, в 2006 р - 6,6%. У 2007-2012 рр. про вчинення відносно них цього злочину заявляло 4% респондентів, а у 2013 р. - 2,0%.

Помітна кількість представників зазначеної соціальної групи вказують на вчинення у них крадіжок речей з автомобіля, грошей або речей за місцем роботи, навчання. У 2005 р рівень віктимізації від цих злочинів становив 8,9%, у 2008-2009 рр. - 8,6% і 7,0%, а в наступні 4 роки знизився до 3,3%.

Частка осіб, які постраждали в результаті порушення правил безпеки дорожнього руху зросла до 7% в 2005-2007 рр., у 2011 р. дорівнював 5,3%, у 2012 р. - 5,8%, а у 2013 р. зменшилася до 3,7%.

Спостерігалася істотна різниця між показниками постраждалих від шахрайства на початку періоду моніторингу, коли відбувався бум масових шахрайських афер щодо громадян, і останніми роками. У 2002 р. цей показник становив 12,3%, у 2003-2005 рр. - скоротився до 5%, а в наступні роки - до 3-4%.

Крадіжки та угони автомобілів здійснювалися щодо студентів значно рідше. Частка респондентів, які постраждали від таких діянь, у 2002 р. дорівнювала 3,1%, а в наступні роки становила біля 1%.

Сприятливо виглядають дані щодо жертв насильницьких злочинів різного ступеня тяжкості. Показник жертв згвалтування та замаху на згвалтування становив у 2002 р. 5,6%, у 2003 та 2005 рр. - 3,7%, а в наступні роки переважно скорочувався і дорівнював у 2013 р. 0,4%. Середній відсоток осіб, на життя яких було вчинено замах, дорівнював 1,5% (2013 р. - 1,7%). Про насильницьке спричинення тяжких тілесних ушкоджень заявляло у 2002-2007 рр. біля 1,5% опитаних, в наступні роки цей показник був менше 1 %, а у 2013 р. дорівнював 0,2%.

Наведені дані показують, що виктимологічне опитування дозволяє отримати нову інформацію про масштаби реальної злочинності, оцінити рівень латентності злочинів, визначити ступень розповсюдженості найбільш поширених видів загальнокримінальних посягань. Така інформація може суттєво доповнити показники офіційної статистичної звітності.